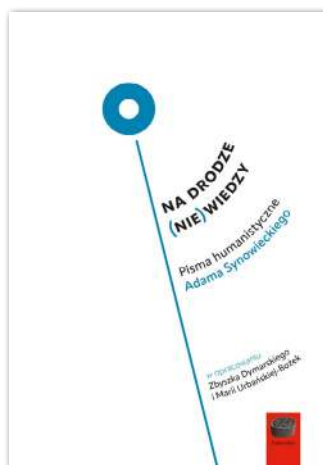

RELACJA NAUKI I RELIGII W PISMACH ADAMA SYNOWIECKIEGO

Recenzja książki: *Na drodze (nie)wiedzy. Pisma humanistyczne Adama Synowieckiego*, opracowali i opatrzyli przypisami, wstępem i bibliografią filozofa poprzedzili Zbyszek Dymarski i Maria Urbańska-Bożek, Wydawnictwo Marek Derewiecki – Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, Kęty–Gdańsk 2024, ss. 410.

zwykłą niewiedza, o czym przekonywał średniowieczny uczony, lecz głęboka świadomość ograniczeń poznawczych człowieka. Dzieje się tak, ponieważ im więcej wiemy, tym wyrażniej widzimy, jak wiele pozostaje poza naszym zasięgiem². Mimo to, uznanie tej granicy nie jest porażką rozumu, ale momentem otwarcia na inny, zdecydowanie

duchowy wymiar poznania. Już niemiecki filozof, teolog i matematyk Mikołaj z Kuzy zauważył, że ludzki rozum, choć potężny i zdolny do poznawania świata, napotyka granice, których nie jest w stanie przekroczyć za pomocą czystej logiki czy empirycznej wiedzy. Świat stworzony przez Boga ma bowiem charakter nieskończony i paradoksalny, a sam Bóg – jako byt absolutny – przekracza możliwości ludzkiego pojmowania. Z tej oto refleksji zrodziła się najbardziej znana koncepcja Kuzańczyka – *docta ignorantia*, czyli „oświecona niewiedza”¹. Nie jest to jednak

wanie duchowy wymiar poznania.

W tym oto miejscu następuje naturalne spotkanie nauki i religii. To, czego nie można pojąć rozumem, można „poznać” wiarą – poprzez intuicję, kontemplację, modlitwę i mistyczne doświadczenie Boga. I choć może się to wydawać paradoksalne, jest jak najbardziej możliwe. Otóż człowiek, jako istota myśląca, jak i duchowa zarazem, nosi w sobie zdolność otwierania się na prawdy, które nie poddają się rygorom

¹ Zob. Mikołaj z Kuzy, *O oświeconej niewiedzy*, przeł. I. Kania, Warszawa 2014.

² Por. A. Kijewska, *Paradoksy mistycznego widzenia: O widzeniu Boga Mikołaja z Kuzy*, w: Mikołaj z Kuzy, *O widzeniu Boga*, tłum. A. Kijewska, współ. B. Grondkowska, Kęty 2025, s. 95–102.

czysto racjonalnego poznania³. Właśnie w tej przestrzeni między rozumem a tajemnicą rodzi się najgłębsze zrozumienie – takie, które nie tylko opisuje świat, lecz także nadaje mu sens.

Drogą wyznaczoną przez Mikołaja z Kuzy podąża współcześnie między innymi Adam Synowiecki – profesor Politechniki Gdańskiej, filozof i badacz myśli chrześcijańskiej, który w swojej pracy naukowej nawiązuje do idei *docta ignorantia* oraz do relacji między wiarą a rozumem. Synowiecki kontynuuje tradycję myślenia, w której rozum poszukując prawdy, nie stoi w opozycji do wiary, lecz stanowi jej naturalnego sprzymierzeńca.

Jest to szczególnie ważne w czasach, gdy nauki przyrodnicze coraz silniej dominują nad humanistyką, a metodologia empiryczna bywa uznawana za jedyny wiarygodny sposób poznania rzeczywistości. Synowiecki przypomina, że nauka nie jest przedsięwzięciem wyłącznie empirycznym ani całkowicie autonomicznym wobec innych form poznania. Wręcz przeciwnie – jej fundamenty wyrastają z głębokich założeń filozoficznych, egzystencjalnych, a niekiedy także teologicznych, które nadają sens zarówno procesowi badawczemu, jak i samemu ludzkiemu dążeniu do prawdy.

Temat ten – niepokojąco aktualny – powrócił po dwudziestu pięciu latach od śmierci gdańskiego profesora w monografii *Na drodze (nie)wiedzy. Pisma humanistyczne Adama Synowieckiego* w opracowaniu Zbyszka Dymarskiego i Marii Urbańskiej-Bożek, nakładem Wydawnictwa Marek

Derewiecki z Kęt oraz Pomorskiego Towarzystwa Filozoficzno-Teologicznego⁴. To pierwszy na polskim rynku wydawniczym zwarty zbiór tekstów Synowieckiego z zakresu nauk humanistycznych, obok takich publikacji dotyczących nauk empirycznych jak *Problem mechanicyzmu w naukach przyrodniczych* (1969)⁵, *Przyrodznanstwo – dzieło ludzi i częśćka kultury. Wokół antropologicznej teorii wiedzy* (1998)⁶ czy *Przyrodznanstwo i materializm przyrodniczy w XIX wieku* (2000)⁷. W tym kontekście warto przypomnieć, że już wcześniej refleksja nad jego dorobkiem była podejmowana przez badaczy takich jak historyk nauki Stefan Zamecki, którego tekst *Przyrodznanstwo w perspektywie antropologicznej*⁸, będący recenzją książki Synowieckiego *Przyrodznanstwo – dzieło ludzi i częśćka kultury*, proponował odczytanie tej twórczości w kluczu antropologicznym, akcentując napięcia między poznaniem naukowym a jego kulturowym zakorzenieniem.

Na tym tle szczególnie interesujący wydaje się także głos ks. Józefa Tischnera, który w prywatnej korespondencji wyraził wdzięczność Synowieckiemu za podjęcie i twórcze rozwinięcie refleksji nad myślą

⁴ Zob. *Na drodze (nie)wiedzy. Pisma humanistyczne Adama Synowieckiego*, oprac. Z. Dymarski, M. Urbańska-Bożek, Kęty–Gdańsk 2024.

⁵ Zob. A. Synowiecki, *Problem mechanicyzmu w naukach przyrodniczych*, Wrocław 1969.

⁶ Zob. A. Synowiecki, *Przyrodznanstwo – dzieło ludzi i częśćka kultury. Wokół antropologicznej teorii wiedzy*. Seria: Kolekcja „Universitas Gedanensis”, nr 1, Fundacja Rozwoju i Promocji „Ekspert”, Gdańsk 1998.

⁷ Zob. A. Synowiecki, *Przyrodznanstwo i materializm przyrodniczy w XIX wieku*, Gdańsk 2000.

⁸ Zob. S. Zamecki, *Przyrodznanstwo w perspektywie antropologicznej*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” 2001, nr 3–4, s. 435–450. Zob. także: S. Zamecki, *Adam Stanisław Synowiecki (1929–2000)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2002, nr 47/1, s. 207–226.

³ Zob. R. Wilkołek, *Poszerzając granice racjonalności. Epistemologiczna teologia Mikołaja z Kuzy (1401–1464)*, Kraków 2023.

Mikołaja z Kuzy⁹, co potwierdza rangę jego badań również w oczach wybitnych współczesnych filozofów. Tego rodzaju uznanie, wzmocnione interpretacjami Zameckiego, stanowi dziś solidne podłoże i zarazem intelektualny impuls do ponownego podjęcia namysłu nad dorobkiem Synowieckiego – czego wyrazem jest właśnie współczesne opracowanie Dymarskiego i Urbańskiej-Bożek.

Monografia *Na drodze (nie)wiedzy* zawiera trzynaście tekstów ukazujących pełnię filozoficznych i humanistycznych zainteresowań Synowieckiego. Zgromadzone w niej pisma obejmują zarówno przekłady klasycznych dzieł filozoficznych, jak i autorskie eseje, refleksje oraz szkice teoretyczne, będące świadectwem jego dojrzałej, interdyscyplinarnej myśli. Dzięki temu zbiorowi czytelnik otrzymuje możliwość wglądu w intelektualny świat uczonego, który z niezwykłą wrażliwością potrafił łączyć różne tradycje poznawcze, odsłaniając ich wspólne źródła i wzajemne zależności.

Na chwilę uwagi, i pochwały zarazem, zasługuje już na początku sam tytuł książki. Bowiem *Na drodze (nie)wiedzy* jest głęboko zakorzeniony w filozofii Mikołaja z Kuzy, zwłaszcza w jego dziele *De docta ignorantia* (*O oświeconej niewiedzy*). Biorąc pod uwagę fakt, że Synowiecki był filozofem i tłumaczem dzieł Kuzańczyka, redaktorzy, Dymarski i Urbańska-Bożek, przyjęli w tytule swojego opracowania właśnie perspektywę idei oświeconej niewiedzy. Co więcej, w pierwszej części zbioru tekstów zawarli autorskie przekłady Synowieckiego dzieł

Mikołaja z Kuzy, takie jak *Dialog o Bogu ukrytym*¹⁰ oraz *Gdzie jest nowo narodzony król żydowski?*¹¹, wraz z ich obszernymi komentarzami, a także esej Hansa-Georga Gadamera *Mikołaj z Kuzy a filozofia współczesna*¹², również w jego tłumaczeniu. Wybór tych właśnie tekstów nie jest przypadkowy – pokazuje, że dla Synowieckiego poznanie naukowe i duchowe nie są dwiema odrębnymi sferami, lecz dwoma językami opisującymi tę samą rzeczywistość. Nie ma zatem wątpliwości, że tytuł książki odzwierciedla filozoficzne inspiracje kuzańskie Synowieckiego, wskazując na drogę, którą człowiek podąża w poszukiwaniu prawdy, świadomy swoich ograniczeń i niepewności. Zaś tytułowa „(nie)wiedza” zdaje się symbolizować zarówno granice ludzkiego poznania, jak i potencjał do odkrywania głębszych prawd poprzez refleksję i pokorę intelektualną. W ten sposób, *Na drodze (nie)wiedzy* ukazuje, że droga do prawdziwej wiedzy wiedzie przez uznanie własnej niewiedzy i otwartość na transcendencję, co stanowi istotny element filozoficznego dziedzictwa zarówno Kuzańczyka, jak i Synowieckiego.

Kiedy czytamy pierwsze pisma Synowieckiego sięgające swymi korzeniami do Mikołaja z Kuzy, trudno nie zatrzymać się przy wspomnianym Gadamarze – twórcy hermeneutyki filozoficznej. Otóż obaj myśliciele, zarówno Gadamer, jak i Synowiecki, choć wywodzili się z różnych

⁹ Por. Z. Dymarski, M. Urbańska-Bożek, „Droga do prawdy wybrukowana jest błędami”, w: *Na drodze (nie)wiedzy...*, dz. cyt., s. 12.

¹⁰ Zob. Mikołaj z Kuzy, *Dialog o Bogu ukrytym*, przekł. i kom. A. Synowiecki, w: *Na drodze (nie)wiedzy...*, dz. cyt., s. 37–96.

¹¹ Zob. Mikołaj z Kuzy, *Gdzie jest nowo narodzony król żydowski?*, przekł. i kom. A. Synowiecki, w: tamże, s. 97–147.

¹² Zob. H.-G., Gadamer, *Mikołaj z Kuzy a filozofia współczesna*, przekł. A. Synowiecki, w: tamże, s. 148–167.

tradycji, spotykają się w jednym punkcie – w przekonaniu, że rozumienie (czyli poznanie) jest zawsze dialogiem. Lecz nie chodzi tu o dialog tylko z tekstem czy światem, ale o dialog, który prowadzimy także z samym sobą, historią i tajemnicą bytu¹³. Autor *Prawdy i metody* uważał, że rozumienie nie jest wyłącznie techniką ani zbiorem metod, ale wydarzeniem, które dzieje się w horyzoncie kultury, języka i tradycji¹⁴. I chociaż rozważania Gadamera dotyczyły głównie hermeneutyki kultury i sztuki, to Synowiecki rozwija hermeneutyczny wątek w kwestii współczesnej sytuacji nauk przyrodniczych i humanistyki. To w dialogu z humanistyką rodzi się sens, a nie w jednostronnym monologu nauki. Synowiecki w esejach takich jak *W sprawie datum quaestionis pytania o sens świata* czy *Człowiek, twórczość i transcendencja* podkreśla, że rozumienie nauki wymaga rozumienia człowieka. Wiedza bez hermeneutyki staje się pustą formą – techniczną, bez głębokiego pojmowania świata jako całości. Podobnie w eseju *Refleksja nad etosem środowisk technicznych. Szkic problematyki* gdański uczony pisze o konieczności dialogu między „światem techniki” a „światem wartości”, co bezpośrednio koresponduje z Gadamerowskim postulatem „stapiania się horyzontów”¹⁵. Mówiąc wprost, przenikania się różnych sposobów widzenia świata, wspólnie tworzących nowy sens. Zrozumienie tego rozbudowanego dialogu świata możliwe jest zatem tylko wtedy, gdy nauki przyrodnicze przekroczą własne uprzedzenia względem humanistyki, zmieniają swój

horyzont i otworzą się na perspektywę tego, co inne.

Dzisiaj, w dobie przyspieszonej technologii, sztucznej inteligencji i kultury informacji, myśl Gadamera i Synowieckiego nabiera szerszego znaczenia. Obaj pouczają, że wiedza bez zrozumienia staje się niebezpieczna, a rozumienie wymaga nie tylko intelektu, lecz także pokory, wrażliwości i odpowiedzialności.

Druga część tomu prezentuje oryginalne pisma humanistyczne Synowieckiego, wśród których znalazły się: *Abstrakcja a metafizyka esencjalna*; *W sprawie datum quaestionis pytania o sens świata*; *Filozofia wobec faktu i stanów cierpienia*; *Człowiek, twórczość i transcendencja* (części I i II); *Ponad mądrością i pięknem natury*; *Wiedza w „przestrzeni” podmiotu*; *Prawda czy pozór prawdy*; *Refleksja nad etosem środowisk technicznych. Szkic problematyki*; oraz *Rozwój myśli filozoficznej w trzydziestoleciu*.

Wszystkie te teksty układają się w spójną całość, która odsłania główne pola refleksji Synowieckiego. A mianowicie, relację między wiedzą naukową a filozoficzną, znaczenie podmiotu poznającego, problem sensu i transcendencji, a także odpowiedzialność etyczną człowieka nauki. Każdy z esejów ma charakter nie tylko teoretyczny, lecz również egzystencjalny – profesor nie oddziela bowiem myślenia od doświadczenia, ani rozumu od duchowości, rozwija wątek człowieka jako istoty poznającej i twórczej, uwikłanej zarazem w świat empiryczny i duchowy.

Synowiecki nie ucieka od problemów współczesności – pyta o odpowiedzialność uczonego, o granice technicyzacji wiedzy, o duchowy wymiar nauki. Jego filozofia

¹³ Por. H.-G. Gadamer, *Prawda i metoda. Zarys hermeneutyki filozoficznej*, tłum. B. Baran, Warszawa 2004, s. 519–526.

¹⁴ Por. tamże, s. 367.

¹⁵ Por. tamże, s. 420 nn.

nie ma charakteru abstrakcyjnego systemu, jest raczej refleksyjną próbą zrozumienia człowieka w jego całej złożoności. Z tekstów tych przebija przekonanie, że nauka bez humanistycznego zaplecza staje się ślepa, a humanistyka bez zakorzenienia w rzeczywistości – pusta.

Zbiór ten, jak zauważa Jacek Aleksander Prokopski w przytoczonym fragmencie recenzji książki, stanowi świadectwo intelektualnej drogi Synowieckiego, który „nieustannie akcentował potrzebę studiowania filozofii i poszukiwania odwiecznej prawdy”¹⁶, zwłaszcza na uczelniach technicznych, gdzie humanistyka coraz częściej spychana jest na margines. W jego pismach humanistyka jawi się jako antidotum na ignorancję – zarówno tę wynikającą z nadmiernej wiary w technikę, jak i z lekceważenia kultury. W tym duchu, idąc śladem Karla Poppera, Synowiecki podkreślał, że podczas formułowania naukowych hipotez niezwykle ważną rolę odgrywają założenia o charakterze filozoficznym, a nawet teologicznym¹⁷. Innymi słowy, w dialogu między rozumem a wiarą, wiedzą a niewiedzą, Synowiecki dostrzegał prawdziwą przestrzeń poznania.

Chcąc dodać krótki komentarz o Popperze, można zaznaczyć, że dla autora *Logiki odkrycia naukowego* nauka nigdy nie była przedsięwzięciem całkowicie „czystym” światopoglądowo. Otóż rodzi się ona z odważnych, często metafizycznych domysłów, które dopiero później poddawane

są rygorowi krytyki i falsyfikacji¹⁸. To właśnie ten moment twórczego napięcia między spekulacją a krytyką był bliski Synowieckiemu. Co znalazło także swoją eksplikację we wstępie redaktorów pt. „*Droga do prawdy wybrukowana jest błędami*”¹⁹.

W tekście tym Dymarski i Urbańska-Bożek sięgają do faktów biograficznych Synowieckiego, rysując szerokie tło historyczne zarówno dla jego wkładu w dziedzinę nauk empirycznych, jak i dla jego horyzontu humanistycznego. Biorąc przy tym pod uwagę zarówno jego przeszłość związaną z zagadnieniami i problemami filozofii marksistowskiej, jak i jego późniejsze zainteresowanie myślą chrześcijańską, a także podkreślając spójność między życiem osobistym a ewoluującą myślą filozoficzną. Zastosowana przez redaktorów perspektywa historyczno-analityczna pozwala uchwycić Synowieckiego jako myśliciela niezależnego, który mimo presji ideologicznej realiów Polski Ludowej konsekwentnie dążył do prawdy i intelektualnej autonomii. W efekcie jego działalność przyczyniła się do ukształtowania Zakładu Filozofii Politechniki Gdańskiej, jako miejsca rzetelnych badań naukowych, rozwijających obszary filozofii dalekie od doktrynalnych schematów marksistowskich²⁰.

To właśnie biografia Synowieckiego sprawia, że lektura książki *Na drodze (nie)wiedzy* prowokuje do porównań z największymi

¹⁶ J. A. Prokopski, *Z recenzji*, w: *Na drodze (nie)wiedzy...*, dz. cyt., tekst na tylnej okładce.

¹⁷ Por. Z. Dymarski, M. Urbańska-Bożek, „*Droga do prawdy wybrukowana jest błędami*”, w: *Na drodze (nie)wiedzy...*, dz. cyt., s. 10.

¹⁸ Zob. K. R. Popper, *Logika odkrycia naukowego*, przeł. U. Niklas, Warszawa 1977. Zob. także: K. R. Popper, *Droga do wiedzy. Domysły i refutacje*, przeł. S. Amsterdamski, Warszawa 1999.

¹⁹ Zob. Z. Dymarski, M. Urbańska-Bożek, „*Droga do prawdy wybrukowana jest błędami*”, w: *Na drodze (nie)wiedzy...*, dz. cyt., s. 3–18.

²⁰ Por. tamże, s. 6.

umysłami XX wieku, którzy potrafili łączyć racjonalność naukową z refleksją nad duchowym wymiarem ludzkiego doświadczenia, a zarazem oddziaływać na kształt świadomości zbiorowej i inicjować stopniową przemianę światopoglądową. W tym kontekście szczególne miejsce zajmuje Leszek Kołakowski – polski filozof, który podobnie jak Synowiecki przeszedł długą drogę intelektualną: od wiary w potęgę rozumu i ideologiczny dogmatyzm, przede wszystkim marksistowski, ku filozofii wartości, religii i transcendencji²¹. Jednak o ile u Kołakowskiego zwrot ku zagadnieniom metafizycznym był odpowiedzią na doświadczenie pustki po kryzysie marksizmu, o tyle u Synowieckiego wynikał on z wieloletniej analizy przyrodoznawstwa oraz jego epistemologicznych i ontologicznych podstaw. I choć styl twórczości Kołakowskiego jest bardziej eseistyczny i ironiczny, a Synowieckiego – naukowo-filozoficzny i systematyczny, obaj odnajdują się w tonie intelektualnej pokory wobec tajemnicy ludzkiego istnienia. Obaj też wierzyli, że humanistyka pełni funkcję obronną wobec redukcyjnych tendencji współczesności: przypomina nauce o jej granicach, przywracając jej moralny i metafizyczny wymiar. Synowiecki dawał do zrozumienia, że etyka jest koniecznym dopełnieniem techniki, ponieważ chroni człowieka przed uprzedmiotowieniem. Kołakowski ostrzegał z kolei, że postęp pozbawiony duchowego zakorzenienia nie prowadzi do oświecenia, lecz do barbarzyństwa. W ich myśleniu wspólna pozostaje jedna zasada: w centrum poznania zawsze stoi człowiek – nie z pychy,

lecz z odpowiedzialności za świat i sens własnego istnienia.

Zarówno Kołakowski, jak i Synowiecki należą do tych rzadkich intelektualistów, którzy nie wstydzili się mówić o prawdzie, mądrości, duchowości, Kościele, chrześcijaństwie, w czasach, gdy te słowa uchodziły za anachroniczne²². Ich twórczość jest aktem sprzeciwu wobec duchowej powierzchowności współczesnego świata. Pewnie i dziś nie zgodziliby się na rzeczywistość, w której coraz częściej mierzy się wartość człowieka liczbą cytowań i wskaźników efektywności, obaj przypominają bowiem, że myślenie ma sens tylko wtedy, gdy prowadzi do *żywej* mądrości, a nie do manipulacyjnej władzy nad światem.

Trudno więc oprzeć się wrażeniu, że Synowiecki reprezentuje ten sam nurt, który w polskiej filozofii przypisywany jest Kołakowskiemu: nurt pokornej mądrości, wyrastający z konsekwentnie pogłębianej refleksji i otwartości na dialog wykraczający poza zideologizowane ramy epoki. Tak skoncentrowane badania, na co wskazują redaktorzy, owocowały licznymi kontaktami naukowymi, wymykającymi się standardowym, doktrynalnym ujęciom, czego wyrazem były relacje Synowieckiego z wybitnymi humanistami, takimi jak historyk filozofii Stefan Świeżawski czy ks. Józef Tischner²³. W tym sensie pisma humanistyczne Synowieckiego są nie tylko świadectwem jego drogi intelektualnej, ale także częścią większej tradycji myślenia,

²² Zob. L. Kołakowski, *Chrześcijaństwo*, Kraków 2019. Zob. także: L. Kołakowski, *Pochwała niekonsekwencji. Pisma rozproszone sprzed roku 1968*, t. 1–3, Londyn 2002.

²³ Por. Z. Dymarski, M. Urbańska-Bożek, „*Droga do prawdy wybrukowana jest błędami*”, w: *Na drodze (nie)wiedzy...*, dz. cyt., s. 8.

²¹ Zob. Z. Mentzel, *Kołakowski. Czytanie świata. Biografia*, Kraków 2020.

w której filozofia staje się drogą rozsądku – próbą pojednania wiedzy z wiarą, nauki z etyką, człowieka z samym sobą.

Inspirując się myślą Mikołaja z Kuzy, Synowiecki dochodzi do przekonania, że ani marksizm, ani współczesne formy ateizmu nie przedstawiły przekonującego uzasadnienia dla tezy o „śmierci Absolutu”. Ich dogmatyczna pewność zostaje podważona przez ideę oświeconej niewiedzy, którą traktował jako formę świadectwa wyznawanej prawdy. Zdaniem Synowieckiego współczesne zamieszanie wokół pojęcia prawdy jest w dużej mierze skutkiem zapomnienia o Absolutie, co paradoksalnie otwiera możliwość jego ponownego odkrywania.

Ostatecznie jednak, jak przypomina gdański filozof, Kuzańczyk wiązał pełnię poznania z bezpośrednim odniesieniem do Boga – poznaniem całościowym, zbliżonym do doświadczenia mistycznego. Taki sposób poznawania, odmienny od fragmentarycznych ujęć rzeczywistości, prowadzi do jedności z Absolutem i nosi znamiona teologii negatywnej. Synowiecki zauważa przy tym zbieżność idei Kuzańczyka z Hegłowską krytyką rozumu²⁴, która przestrzega przed przypisywaniem Bogu kategorii właściwych bytowi skończonemu, co w naukach przyrodniczych może skutkować panteistycznymi uproszczeniami. Wyjście z kryzysu ontologicznego i epistemologicznego wymaga przyjęcia teologicznego założenia, że nieskończona jedność bytu jest Bogiem chrześcijańskim, a pełnia człowieczeństwa realizuje się w relacji z Nim.

W tym kontekście Synowiecki chętnie przywołuje myśl Pico della Mirandoli, który lokował prawdę nie w ludzkiej wiedzy, lecz w samym bycie Boga, określanym jako „Nadprawda”²⁵. Tylko w Bogu możliwa jest bowiem pełna tożsamość bytu i prawdy, poza nią wiedza, zwłaszcza empiryczna, pozostaje jedynie hipotezą. Zanegowanie tej tożsamości prowadzi do kryzysu ludzkiej godności i sensu, pogłębianego przez sekularyzm i scjentyzm. Synowiecki, świadomy realiów środowiska akademickiego uczelni technicznej, trafnie odczytywał te napięcia i uczynił je jednym z centralnych tematów swojej refleksji, co znalazło wyraz zarówno w jego pismach, jak i w ich starannych opracowaniach oraz przekładach.

Istotnym walorem książki *Na drodze (nie)wiedzy*, za który odpowiedzialni są jej redaktorzy, jest rozbudowana bibliografia, która w sposób przejrzysty i systematyczny dokumentuje szerokie spektrum prac wykorzystywanych przez Synowieckiego. Zestawienie to nie tylko świadczy o imponującej erudycji gdańskiego profesora, lecz także ujawnia interdyscyplinarny charakter jego refleksji, obejmującej nauki empiryczne jak fizykę i matematykę, a także historię myśli teologicznej i filozoficznej, podstawy ontologii, filozofii współczesnej czy filozofii kultury oraz inne obszary humanistyki. Bibliografia pełni tu funkcję nie jedynie pomocniczą, lecz interpretacyjną – pozwala czytelnikowi prześledzić intelektualne inspiracje Synowieckiego, zrekonstruować konteksty jego rozważań oraz dostrzec ciągłość i konsekwencję prowadzonych badań. Dzięki temu stanowi ona cenne narzędzie

²⁴ Por. A. Synowiecki, *Prawda i uwielbienie. Komentarz do dialogu O Bogu ukrytym*, w: *Na drodze (nie)wiedzy...*, dz. cyt., s. 50–97.

²⁵ Por. A. Synowiecki, *Prawda czy pozór prawdy*, w: *Na drodze (nie)wiedzy...*, dz. cyt., s. 356–357.

zarówno dla badaczy zainteresowanych dorobkiem Profesora, jak i dla czytelników poszukujących dalszych, podobnych tropów naukowych.

Na drodze (nie)wiedzy. Pisma humanistyczne Adama Synowieckiego to nie tylko zbiór tekstów, ale świadectwo myślenia, które pragnie łączyć, a nie dzielić: naukę z filozofią, technikę z etyką, wiedzę z wiarą. Synowiecki przypomina, że żaden z tych porządków nie jest samowystarczalny, a pełniejszy obraz rzeczywistości wyłania się dopiero wtedy, gdy pozwalamy im pozostawać ze sobą w dialogu. W tym sensie opracowanie Dymarskiego i Urbańskiej-Bożek jest nie tylko pochwałą na cześć zapomnianego humanisty, lecz również cennym świadectwem sposobu myślenia, który nie traci z oczu duchowego i etycznego wymiaru ludzkiego życia.

Monografia ta dowodzi, że humanistyka może być przestrzenią twórczego spotkania różnych form poznania – nie po to, by je

sztucznie harmonizować, lecz by ujawnić ich wzajemną zależność. Synowiecki pokazuje, że refleksja nad sensem istnienia nie stoi w sprzeczności z dociekaniami naukowym, lecz uzupełnia je, przypominając o granicach rozumu i o tym, co wymyka się wyjaśnieniom czysto empirycznym. Dlatego zawarte tu teksty odczytywać można jako głos na rzecz humanizmu, który nie wstydzi się pytań fundamentalnych, nawet jeśli odpowiedzi pozostają fragmentaryczne czy niepewne.

W rezultacie praca Dymarskiego i Urbańskiej-Bożek przywraca Synowieckiemu należne miejsce w polskiej refleksji humanistycznej i staje się czymś więcej niż opracowaniem naukowym – jest zaproszeniem do refleksji, która nie unika złożoności i nie rezygnuje z ambicji zrozumienia świata w jego pełni. A przede wszystkim zachęca, nie tyle do zamknięcia sporu między wiedzą a niewiedzą, lecz do stałego podejmowania go na nowo.

Bibliografia

- Dymarski Z., Urbańska-Bożek M., „*Droga do prawdy wybrukowana jest błędami*”, w: *Na drodze (nie)wiedzy. Pisma humanistyczne Adama Synowieckiego*, oprac. Z. Dymarski, M. Urbańska-Bożek, Wydawnictwo Marek Derewiecki–Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, Kęty–Gdańsk 2024, s. 3–18.
- Gadamer H.-G., *Mikołaj z Kuzy a filozofia współczesna*, przekł. A. Synowiecki, w: *Na drodze (nie)wiedzy. Pisma humanistyczne Adama Synowieckiego*, oprac. Z. Dymarski, M. Urbańska-Bożek, Wydawnictwo Marek Derewiecki–Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, Kęty–Gdańsk 2024, s. 148–167.
- Gadamer H.-G., *Prawda i metoda. Zarys hermeneutyki filozoficznej*, tłum. B. Baran, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Kijewska A., *Paradoksy mistycznego widzenia: O widzeniu Boga Mikołaja z Kuzy*, w: Mikołaj z Kuzy, *O widzeniu Boga*, tłum. A. Kijewska, współ. B. Grondkowska, Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2025, s. 7–116.
- L. Kołakowski, *Chrześcijaństwo*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2019.

- L. Kołakowski, *Pochwała niekonsekwencji. Pisma rozproszone sprzed roku 1968*, t. 1–3, Wydawnictwo Puls, Londyn 2002.
- Mentzel Z., Kołakowski. *Czytanie świata. Biografia*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2020.
- Mikołaj z Kuzy, *Dialog o Bogu ukrytym*, przekł. A. Synowiecki, w: *Na drodze (nie)wiedzy. Pisma humanistyczne Adama Synowieckiego*, oprac. Z. Dymarski, M. Urbańska-Bożek, Wydawnictwo Marek Derewiecki–Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, Kęty–Gdańsk 2024, s. 37–96.
- Mikołaj z Kuzy, *Gdzie jest nowo narodzony król żydowski?*, przekł. A. Synowiecki, w: *Na drodze (nie)wiedzy. Pisma humanistyczne Adama Synowieckiego*, oprac. Z. Dymarski, M. Urbańska-Bożek, Wydawnictwo Marek Derewiecki–Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, Kęty–Gdańsk 2024, s. 97–147.
- Mikołaj z Kuzy, *O oświeconej niewiedzy*, przeł. I. Kania, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2014.
- Na drodze (nie)wiedzy. Pisma humanistyczne Adama Synowieckiego*, oprac. Z. Dymarski, M. Urbańska-Bożek, Wydawnictwo Marek Derewiecki–Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, Kęty–Gdańsk 2024.
- Popper K. R., *Droga do wiedzy. Domysły i refutacje*, przeł. S. Amsterdamski, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1999.
- Popper K. R., *Logika odkrycia naukowego*, przekł. U. Niklas, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1977.
- Prokopski J. A., *Z recenzji*, w: *Na drodze (nie)wiedzy. Pisma humanistyczne Adama Synowieckiego*, oprac. Z. Dymarski, M. Urbańska-Bożek, Wydawnictwo Marek Derewiecki–Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, Kęty–Gdańsk 2024, tekst na tylnej okładce.
- Synowiecki A., *Prawda czy pozór prawdy*, w: *Na drodze (nie)wiedzy. Pisma humanistyczne Adama Synowieckiego*, oprac. Z. Dymarski, M. Urbańska-Bożek, Wydawnictwo Marek Derewiecki–Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, Kęty–Gdańsk 2024, s. 355–369.
- Synowiecki A., *Prawda i uwielbienie. Komentarz do dialogu O Bogu ukrytym*, w: *Na drodze (nie)wiedzy. Pisma humanistyczne Adama Synowieckiego*, oprac. Z. Dymarski, M. Urbańska-Bożek, Wydawnictwo Marek Derewiecki–Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, Kęty–Gdańsk 2024, s. 47–95.
- Synowiecki A., *Problem mechanicyzmu w naukach przyrodniczych*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1969.
- Synowiecki A., *Przyrodoznawstwo – dzieło ludzi i częśćka kultury. Wokół antropologicznej teorii wiedzy*, Seria: Kolekcja „Universitas Gedanensis”, nr 1, Fundacja Rozwoju i Promocji „Ekspert”, Gdańsk 1998.
- Synowiecki A., *Przyrodoznawstwo i materializm przyrodniczy w XIX wieku*, Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk 2000.
- Wilkołek R., *Poszerzając granice racjonalności. Epistemologiczna teologia Mikołaja z Kuzy (1401–1464)*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2023.
- Zamecki S., *Adam Stanisław Synowiecki (1929–2000)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2002, nr 47/1, s. 207–226.
- Zamecki S., *Przyrodoznawstwo w perspektywie antropologicznej*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” 2001, nr 3–4, s. 435–450.

Relacja nauki i religii w pismach Adama Synowieckiego

Esej recenzyjny poświęcony jest refleksji nad relacją między nauką i religią w pismach Adama Synowieckiego, które zostały osadzone w szerokim kontekście dzisiejszej humanistyki. Celem tekstu jest ukazanie, w jaki sposób Synowiecki podejmuje problem wzajemnych zależności nauki, religii i wiary, w kontekście odniesień do tradycji filozoficzno-teologicznej oraz myśli współczesnej. W eseju omówiono inspiracje płynące z koncepcji Mikołaja z Kuzy, zwłaszcza w zakresie rozumienia granic ludzkiego poznania, a także hermeneutyczne wątki obecne u Hansa-Georga Gadamera, ujmujące poznanie jako dialog i wydarzenie sensu w horyzoncie kultury, historii i wartości. Ponadto zestawiono myśl Synowieckiego z refleksją Leszka Kołakowskiego, ukazując podobieństwa ich dróg intelektualnych oraz sposobów krytycznego namysłu nad religią. Esej podkreśla, że w ujęciu Synowieckiego nauka i religia nie stoją w sprzeczności, a pełniejsze rozumienie świata wymaga, by nauki przyrodnicze uwzględniały perspektywę humanistyczną.

Słowa kluczowe: Adam Synowiecki, humanistyka, nauka i religia, wiara, Mikołaj z Kuzy, Hans-Georg Gadamer, Leszek Kołakowski

The Relationship between Science and Religion in the Writings of Adam Synowiecki

The review essay is devoted to a reflection on the relationship between science and religion in the writings of Adam Synowiecki, situated within the broader context of contemporary humanities. The aim of the text is to show how Synowiecki addresses the interdependencies between science, religion, and faith, drawing on both the philosophical-theological tradition and contemporary thought. The essay discusses inspirations derived from the ideas of Nicholas of Cusa, particularly regarding the understanding of the limits of human knowledge, as well as hermeneutic threads present in the work of Hans-Georg Gadamer, which conceive of understanding as a dialogue and an event of meaning within the horizon of culture, history, and values. Additionally, Synowiecki's thought is compared with the reflections of Leszek Kołakowski, highlighting similarities in their intellectual trajectories and approaches to critical reflection on religion. The essay emphasizes that, in Synowiecki's view, science and religion are not in opposition, and a fuller understanding of the world requires that the natural sciences take into account the humanistic perspective.

Keywords: Adam Synowiecki, humanities, science and religion, faith, Nicholas of Cusa, Hans-Georg Gadamer, Leszek Kołakowski

KATARZYNA BOGDANOWICZ: doktor nauk teologicznych, filozof o specjalności kulturowo-estetycznej. Publikowała w monografiach: *Dyskursy sztuki. Dyskursy o sztuce; Przestrzenie autonomii – sztuka, filozofia, kultura*, a także w czasopismach: „Sztuka i filozofia”; „Universitas Gedanensis”; „Theofos”, „Odra”. Redaktor działu Edukatornia pisma o muzyce „Meakultura”. Realizowała cykl wykładów pt. „Musical aesthetics” w ramach II Międzynarodowego Seminarium Naukowo-Metodologicznego

Politechniki Lwowskiej „A piece of music as a media text”. Popularyzator kultury i nauki, m.in. w grancie TVP Kultura programu KRONOS oraz w Teatrze Witkacego w Zakopanem. Wykłada na Wydziale Humanistyczno-Artystycznym Wyższej Szkoły Humanistycznej we Wrocławiu. Główny obszar badań to filozofia muzyki Rogera Scrutona, estetyka teologiczna, teologia fundamentalna, antropologia kultury, etyka nowożytna i współczesna. E-mail: bogdanowicz.katarzyna@hotmail.com